

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТНОЇ
НОРМИ КАПІТАЛОВІДДАЧІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ****Л.В. Козак**Національний університет «Острозька академія», lyudmyla.kozak@oa.edu.ua

Основним індикатором ефективності загального менеджменту аграрних підприємств, передусім його стратегічної зорієнтованості, є конкурентний рівень рентабельності власного капіталу за поточної ринкової кон'юнктури та рівня державної підтримки. За інтенсивністю та ступенем впливу на стратегічні та поточні управлінські рішення власників капіталу цей показник відіграє не тільки пріоритетну, але й координуючу роль. Проте, його рівень значною мірою обумовлюється чинниками ринкової конкуренції, які також є сферою регулятивного впливу держави. Саме тому зазначені індикатори були об'єднані в рамках одного дослідження.

Методологічним аспектам державного регулювання розвитку економіки, в тому числі сільсько-го господарства, присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Андрійчука В.[1], Баранова В.[2], Дем'яненка С.[3], Бубовик О.[2], Іванова Ю.[5], Кьостера У.[8], Левченко С.[4], Майбутова І.[5], Тарангул Л.[5], Хорунжого Л.[6], Шпикуляка О.[7] та ін. Їх зусиллями створений міцний теоретико–методологічний фундамент названої проблеми, вирішено багато її практичних аспектів. Проте досліджень, присвячених оцінці інвестиційної привабливості окремих підгалузей та видів діяльності в аграрному секторі недостатньо. Порівняно нижчі темпи відтворення капіталу в аграрному секторі пояснюють необхідність з'ясування основних чинників формування прибутковості власного капіталу підприємств аграрного сектору та конкурентний аналіз зазначеного індикатора, порівняно з іншими галузями. Дані таблиці 1 підтверджують тезу, що сезонність виробництва в галузі суттєво обумовлює швидкість капіталовіддачі, коефіцієнт оборотності сукупного капіталу сільськогосподарських підприємств коливається навколо позначки 0,61–0,68, що є нижчим, ніж у промисловості та інших галузях матеріального виробництва. Порівняння рівня рентабельності власного капіталу підприємств в сільському господарстві із середнім показником за усіма видами економічної діяльності може слугувати індикатором інвестиційної привабливості галузі.

Таблиця 1 – Динаміка чинників прибутковості власного капіталу підприємницьких структур в Україні за 2005–2011 роки

Показники	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Оборотність сукупного капіталу в середньому за усіма видами економічної діяльності, оборотів за рік	1,18	1,23	1,19	1,10	0,93	0,95	1,01
В тому числі: сільське та лісове господарство	0,68	0,61	0,64	0,63	0,65	0,62	0,64
Рівень рентабельності власного капіталу в середньому за усіма видами економічної діяльності, %	10,2	10,3	13,0	–1,0	–0,7	4,1	7,9
В тому числі: сільське та лісове господарство	10,9	7,8	17,3	10,8	11,3	20,5	22,7

*Розраховано автором на основі джерела 9.

Як бачимо, за 2005–2007рр. значення досліджуваного показника в середньому за усіма видами економічної діяльності становить 10–13 відсотка, у 2010–2011рр. відповідно 4,1 та 7,9 відсотки, а 2008 та 2009 роках у зв'язку із світовою фінансовою кризою означилися збитковістю суб'єктів підприємницької діяльності більшості галузей. Натомість сільське господарство було стабільно прибутковим, де середні значення рівня рентабельності власного капіталу за аналізований період є вищими від середньої норми капіталовіддачі серед галузей національної економіки і мають стійку тенденцію до зростання. Висновок, що сільське господарство є в більшій мірі прибуткове, порівняно з галузями, які характеризуються високою оборотністю капіталу, виглядає дискусійним. Проте ми бачимо, що у 2005–2007р. показник віддачі авансованого капіталу в аграрний сектор був вищим на 0,5–3 відсотки, у кризові 2008 та 2009 роки – відповідно на 9,8 та 10,6 відсотка, а в останні два роки – більше, ніж на 15 відсотків. Безперечно цей чинник був хорошим стимулом для нарощування обсягів інвестицій в галузь.

Серед окремих видів діяльності аграрних підприємств інвестиційно привабливими є виробництво кукурудзи, сої, насіння соняшнику та ріпаку. Саме вони забезпечували вищий рівень рентабельності власного капіталу від середньої норми капіталовіддачі як по сільському господарству, так і серед галузей національної економіки. Нижчий рівень капіталовіддачі та стійка його спадна тенденція спостерігалась в таких видах діяльності як виробництво пшениці та ячменю. Отже, з фінансової точки зору означені види діяльності є не привабливі, а стратегії позиціонування є неефективними. Виробництво всіх видів м'яса без урядових дотацій теж є збитковим, проте система державної підтримки не вирішує зазначеної проблеми (табл.2).

Таблиця 2 – Динаміка рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств авансованого у виробництво окремих видів тваринницької продукції в Україні за 2005–2011 роки*

(з урахуванням урядових виплат, %)

Товарна група	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Велика рогата худоба**	–8,1	–24,9	–26,5	9,6	–40,1	–41,8	–32,1	–36,9
Свині**	37,9	17,1	2,9	38,2	19,8	–1,5	–0,9	8,6
Птиця**	33,4	34,2	–0,5	28,5	–6,3	11,2	–3,9	2,6

*Розраховано автором на основі джерела 10.

**в живій вазі

На сьогодні державна підтримка галузі рослинництва здійснюється за 6–ма програмами, основним напрямком яких є фінансування так званих «загальних послуг» для підгалузі. Для підтримки тваринництва в Україні реалізуються 5 державних програм, в яких застосовуються як цінові так і нецінові важелі впливу. Принциповою відмінністю системи державного протекціонізму тваринництва є те, що виробникам надаються прямі бюджетні дотації. Проте, за допомогою державних

дотацій вітчизняним виробникам не вдалось подолати збитковість виробництва яловичини, підтримка свинарства була ефективною (тобто забезпечувала для галузі конкурентний рівень капіталовіддачі) лише до 2009 року, а птахівництва – у 2005–2006 та 2008рр. В останні три роки рівень рентабельності авансованого в ці види діяльності капіталу має від’ємне значення або є нижчим від середньої норми капіталовіддачі по сільському господарству. Критичний рівень збитковості навіть за умов врахування державних дотацій мають виробники яловичини, що свідчить про необхідність доповнення діючої системи їх підтримки іншими ефективними заходами. Певною мірою цей висновок стосується і виробників решти видів м’яса. Окрім того, за допомогою заходів прямої підтримки Уряду не вдалось створити рівні умови конкуренції вітчизняним виробникам, порівняно із країнами, які є основними гравцями на світовому ринку сільськогосподарської продукції, що стало однією із причин нарощування імпорту м’ясної продукції в Україну.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства : стан та економічне регулювання розвитку [Текст] : монографія / В. Г. Андрійчук. – Ніжин : Аспект–Поліграф, 2007. – 216 с.
2. Баранова В.Г. Дубовик О.Е. Влияние налоговой нагрузки на развитие предпринимательства // Научный вестник Национального университета державної податкової служби України (економіка, право). – 2013. – № 1(60). – С. 5–30.
3. Дем’яненко С. І. Зміна фокуса аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед. – К.: КНЕУ. 2005, – 172 с.
4. Левченко Н.М. Інноваційні механізми державного регулювання розвитку АПК в умовах євроінтеграції: теорія та методологія: [монографія] / Н.М. Левченко. – Харків: Вид-во «С.А.М.», 2011. – 464 с.
5. Экономика налоговых реформ: монография / Под ред. И.А. Майбутова, Ю.Б. Иванова. Л.Л. Тарангул. – К.: Алерта, 2013. – 432с.
6. Хорунжий М.Й. Аграрна політика: підручник. – К.: КНЕУ, 2010. – 321 с.
7. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку / О. Г. Шпикуляк – К. : ННЦ «ІАЕ» УААН, 2009. – 470 с.
8. Koester U. Grundzüge der landwirtschaftlichen Marktlehre. – 4 Auflage. – München: Vahlen, 2011. – 413 S.
9. Комплексні публікації: електронні публікації Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]/Статистичний щорічник України за 2011 рік. / Стат. Збірник – К.: Державна служба статистики України, 2012.–559с. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/menu/publikac>
10. Статистика сільського господарства та навколишнього середовища: електронні публікації Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]/Основні економічні показники сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2005–2012рр. / Стат. бюл.– К.: Державна служба статистики України, 2012.–110с. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/menu/publikac>
11. OECD. Stat Extracts: електронні публікації Organization for Economic Cooperation and Development [Електронний ресурс] / Назва з титул. екрану. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/statistics>